

*Hidegbéke**avagy a hallgatás ára*

„csak azok a népek, kik vérrrel védték meg szabadságukat,
csak azok fogják vérrrel megvédeni.”

Paavo Haavikko (Jávorszky Béla fordítása)

Néha elgondolom, milyen szerencse, hogy sikerült háború nélkül megúszni eddigi életemet, pedig hatvan év nem kevés. És persze nem is úsztam meg. Volt háború bőven. Hiszen a NATO-gépek a fejem fölött húztak el a délszláv háború idején, a szívemet remegtetve. Ártatlan templomokra, hidakra, magyar emberek házaira is estek. A tömegsírok sincsenek még mind feltárva. És a második világháború után elkezdődött a harmadik is, csak akkor még nem tudtam róla. A háború az osztályharc folytatása más eszközökkel – tanultam egy régi könyvből, nem kell nagy fantázia hozzá, hogy ráismerjek a háborúra. Ó, hát persze az eszközök mások.

*Forgolódnak a tőkés birodalmak,
csattog világot szaggató foguk.
Lágy Ázsiát, borzolt Afrikát falnak
s mint fészket ütik le a kis falut.
Egy nyál a tenger! Termelő zabálás, –
kis, bűvő országokra rálehel
a tátott tőke sárga szája. Párás
büdösség-felbő lep bennünket el.*

Ennyi elég is lesz, érzékeltetésül, József Attila óta milyen keveset változott a világ. Spekulánsok, hitelminősítők, bankárok, virtuális pénz most a fegyverarzenál, amit az új világháborúban minden nap minden percében a tarkónknak szorítanak. Így az utolsó kérdésre könnyű a válasz. Nem, nem tartható fenn az életformám, így nem lehet élni, hiszen életteret az új világ csak a pénzből élőknek – értsd: a pénzzel kereskedőknek – biztosít, nem a munkából élőknek. És lám, mégis élünk. Nagy a kitartás bennünk, nagy a munkabírástunk. És még ezt a nyüves életet is szeretjük. Az író, ha komolyan gondolja hivatását, természetesen minden erejét, tehetségét műveiben igyekszik összegezni; s ez olyan szellemi kondíciót kíván, mely mellett minden más csak mellékes lehet. Kizárólag a mű minősít. Mindazonáltal vannak helyzetek, amikor saját élete vagy a közösség fenyegetettsége közvetlenebb megszólalást igényel tőle. Amennyiben érzékeli a veszélyt, írhat publicisztikát, mehet tüntetni, tiltakozhat aláírásával stb. Magam szinte egész felnőtt életemben éreztem ezt a fenyegetést. Az elmúlt években rendszeresen publicisztikát írtam a *Magyar Nemzet*, *Magyar Hírlap*, *Magyar Fórum* és a *Nagyítás* hasábjain. Nem éreztem lehetőséget a hallgatásra. Miután ezek a fórumok kifutottak alólam, látszólag visszavonultam a verseimbe, prózáimba, melyek nyilván magukon hordják a fenyegetett-

ség érzetét így is. Az internetes átvételek segítségével olyan olvasottságot szereztem, melyre a verseimnek esélye sem lett volna. Az olvasók most hiányolják írásaimat, s aki el tud érni, ezt közli is velem, kedves szigorral követelik a „jelenlétemet”. Mit tehetek? Miért hallgatok? Nincs szavam a jelenhez? Nem tudom. Túl nagy a ricsaj.

A hallgatás beleegyezést jelent. Él egy ilyen tévképzet bennünk, holott jól tudjuk, mi minden lehet még a hallgatás, ami enyhén szólva sem beleegyezés. Lehet fáradtság, unalom, kényelmesség, lekezelés. Kétségbeesés. Undor. Tanácstalanság. Gyávaság. Félelem. Gőg. Nem vagyok hajlandó még egy nemet sem mondani, mert az már majdnem szóba állás. De lehet szívszorító izgalom, várakozás. Remény. Lehet a hallgatás óvatos megfontolás is: kivel kerülnek „egy gyékényre”, ha szívem szerint szólnék. Itt már nem két ember beszél, hanem nyilvános térbe helyeződött a beszéd. Igen, úgy nehezebb.

Amiről nem lehet beszélni, arról hallgatni kell. Miről és miért nem lehet beszélni? Mert nem tudunk vagy mert nem tanácsos? Miről is? Tudjuk-e miről nem tudunk beszélni? Ha nem tudjuk, akkor tényleg jobb hallgatni. A rendszer- és kormánykritika megnyilvánulásai nagyon haloványoknak tűnnek egyelőre a kormányhoz közelálló sajtóban. Holott közös érdek lenne a kritikai hang megfogalmazása és meghallgatása. Talán nem kell mondanom miért. Egyelőre azonban, amíg a nemzetközi pénzvilág tűzokádó sárkánya készül lenyelni egészében azt a kormányzatot, melyre én is szavaztam, inkább hallgatok a fenntartásaimról.

Amiről nem lehet beszélni, azt hallgatni kell.

Hallgatni mások hangzavarát, félelembe döngölő ostoba, dühös, alpári szózataikat, melyekkel megzavarják az isteni csöndet.

Kikapcsolom őket, nem veszem meg az újságaikat, átnézek rajtuk.

De az is lehet, hogy egyszerűen önző vagyok. Ha nem beszélek a közösség ügyeiről, több idő és szó jut magamra, az önzésemre.

Én. Én. Én. Én.

Másként mondva: Nekem, nekem, nekem, nekem.

Francis Fukuyamától idézek, a *Bizalom* című könyvéből, melyet 1995-ben írt; nálunk példás gyorsasággal 2007-ben jelentette meg az Európa Kiadó. „A szocializmus, már ahogy a Szovjetunióban és Kelet-Európában ’megvalósították’, egyik legszomorúbb következménye az ottani civil társadalomban végzett iszonyú pusztítás volt, ami a működő piacgazdaság és a stabil demokrácia létrejöttét egyaránt hátráltatja. A leninista államnak eltökélt szándéka volt, hogy megsemmisít mindent, ami esetleg a hatalmára törhet, a gazdaság ’parancsnoki posztjai’-tól le a megszámlálhatatlan parasztbirtokon, kisvállalkozáson, szakszervezeten, egyházon, újságon, önkéntes társuláson és hasonlókon át egészen a családig....

A történelem ironiája folytán az a doktrína, amit azért agyaltak ki, hogy kiküszöbölje az emberi önzést, még önzőbbé tette az embereket. Általános volt a tapasztalat például, hogy az Izraelbe kivándorolt szovjet zsidók sokkal anyagiásabbak és jóval kevésbé törődnek a közösség ügyeivel, mint a ’burzsoá’ országokból érkezettek. A Szovjetunióban ugyanis szinte mindenki cinikussá vált a közösséget illetően, mert az állam folytonosan zaklatta a polgárait, és rákényszerítette őket, hogy ’önként’ áldozzák fel a hétvégéiket a kubaiakért vagy a vietnamiakért, vagy más hasonló ügyekért.”

Kétségtelen, Fukuyamának nagyszerű rálátása van az itteni ügyekre. De meddig lehet még a Szovjetunió elnyomására hivatkozni? Sajnos, még nagyon sokáig. A történe-

lem ugyanis nem mögöttünk van, hanem alattunk. Önző lényünkkel azon állunk. De önös érdekemből fakadó némaságom csak addig tartható, amíg senki sem veszélyezteti az életemet és az önbecsülésemet. Ha az én kultúrámtól és értékrendemtől több fényévnyi távolságra levő emberek hatalomhoz jutván kifosztották a hazámat, a szakadék mélye elé vonszoltak, és most azt mondják: táncoljak a zenéjükre, és felelősségre vonnak a helyzetért, nem vonulhatok vissza, meg kell szólalnom. Csak addig hallgatok, amíg a szakadék közelében vagyok. Mert ott nagy a veszély. És a meggondolatlan szavak nagyon sokat árthatnak. Csöndben megpróbálok elhárítani a szakadéktól.

„Ős patkány terjeszt kórt bennünk: a meg nem gondolt gondolat. Belezabál, amit kifőztünk, s emberből emberbe szalad.”

Unalomig ismételtük már József Attila szavait, és azt a másikat is: „A hadviselés itt ma más. A hős a kardot ki se rántja. Bankó a bombarobbanás, s mint fillér száll szét a szilánkja.”

Elszálltak filléreink rég, most a hitelből vásárolt lakásainkban ülünk, és azon töprengünk, melyik csekket muszáj befizetni, melyik várhat, mikorra számítható végleges kiköltöztetésünk. A lakásunkból? A hazánkából? Mennyiben tehetek-e én arról, hogy eladósodtam? Hogy csődbe ment a munkahelyem? Az nemzet intézményei miért nem segítenek? Mert nekik sincs lehetőségük? Mert a birodalom kis szélső kolóniája vagyunk, és annyi függetlenségünk sincs, mint körmöm alatt a piszok? Hogyan írjak, a hatalmas gubancból, amely a jelen közbeszédét jelenti, melyik szálát húzzam ki, melyiken induljak el?

Megpróbálok levérni a cölöpöket.

1956-ban a magyar nemzet szabadságharcot vívott az orosz birodalmi elnyomás és zsarnokság ellen, elsősorban függetlenségért. Ruszlik haza! – üvöltött a fellázadt tömeg, amely néhány gyönyörű pillanatra levetkőzte mélységes önzését, vagyis felismerte igazi érdekeit, és levetette félelmét. A világbirodalmaknak nem állt érdekükben, hogy a magyar népet áthelyezzék a másik birodalmi függés alá. Senyvedtünk tovább a keleti blokkban. Nagy Imre újrateremtésén, amely a szovjet birodalom jelképes temetése is volt, Orbán Viktor anélkül, hogy egyeztetett volna bárkivel is, követelte: a szovjet csapatok hagyják el hazánkat. Elhagyták, szó se róla. A miniszterelnök és az általa vezetett koalíció a kétharmados többség felhatalmazásával ismét szabadságharcot vív. Most a globális függés láncait próbálja kicsit meglazítani. Lehetséges ez? Úgy látszik, ez a második szabadságharc nehezebb, mint az első, pedig az sem volt piskóta. Most a világítóke elszabadult virtuális pénzüsszegeivel, nagyon is valóságos kevéske pénzünkkel, kiszolgáltatottságunkkal és a lefizetett belső ellenséggel – akikről nem gondolom, hogy jól érzik magukat a nagytőkések nyomása alatt – kell küzdenünk. Utóbbiakat inkább az elveszített hatalom bosszantja. Azért mennek idegenbe árulkodni, saját hazájukat mocskolni. Így persze nehéz dolgozni. Eltakarítani a szemétdombot, amit az előző kormányok itt hagytak, és betölteni a hiányt, előteremteni a pénzt, amit a zsebükbe tettek az előző országlok. Tisztességes eszközökkel, jogi úton büntetni meg őket.

Hogy a szakadék szélén állva nem adnak elég pénzt a kultúra működésére, másodlagos kérdés. És nagyon bonyolult. Aki ad, mindig megkéri az árát. Nincs példa az ellenkezőjére. Kell-e a kultúrának pénz? Persze, hiszen az épületek, a rendezvények, az ösztöndíjak...

A honorárium átlaga sokkal kisebb, mint volt a Kádár-kormány idején. Minden, alapvető élelmiszer, háztartási eszköz, elemi szükséglet ára a munkabérekkel együtt ará-

nyosan emelkedett, elérhetővé vált, kizárólag az írói honorárium vesztegel a húsz évvel ezelőtti szinten vagy az alatt. Elméletileg a könyv ára is csak annak magas, aki írói jövedelméből akar megélni. Nincs pénzem könyvre, mondja, akinek két mobiltelefon lapul a zsebében, a harmadik meg az autójában csöng.

Holott ha valaki nem tudná: nem létezik gazdasági föllendülés megfelelő szellemi alap, kultúra nélkül. Kultúrán most nem valamiféle regényre, gyönyörű képre gondolok, hanem olyan elemi szükségletekre, mint bizalom, szolidaritás, a közösségek, műhelyek adta melegség, nyugalom, magabiztosság. A félelem nélküli lét. Nos, ezek az értékek lassan elpárologtak, ahogy párhuzamosan kifosztották országunkat.

Kik fosztották ki, kinek adtunk lehetőséget rá? Igen, így többes számban. Mi, akik az ország értelmisége volnánk, ha volna értelme még a szónak. Természetesen mi is felelősek vagyunk, hogy az elszámoltatás és a felelősségre vonás elmaradt. Megválasztott vezetőink – vagy akik magukat megválasztották – leültek az elmúlt rendszer fenntartóival, elnyomó pártjával, az MSZP vezetőivel a kerek asztalhoz, állítólag ez volt a békés átmenet ára. De rögtön utána, mikor már biztosra vehető volt, hogy vér nem fog folyni – mikor vehető ez biztosra? –, el kellett volna kezdeni ezen emberek eltávolítását. El a kezekkel a nemzeti vagyontól, a parlamenttől, minden olyan fórumtól, ahol hatalmuk átmentését és az országablást szabadon végezhetik. Nem velük lennének akkor most tele a bűnügyi rovatok és az újságok címdalai. Lendvai Ildikó, aki évtizedekig felügyelt az ifjúság kultúrájára Aczél György birodalmában, és megmondta meddig terjedhet a sajtószabadság, most ott ágál elvtársaival az Opera előtt az új alkotmány ünnepélyes átadása alkalmából. Ezekkel a háta mögött tüntet az új alkotmányos rend ellen. Mert neki az nem megfelelő. Ott ül a parlamentben is, de nekik nem sikerült kétharmadot szereznie. Most még. Jó lesz észben tartani, legalább nekünk, akik hiszünk abban, hogy az új alkotmány nem a szemétdombra való. Én hiszek benne.

Sajtószabadság? Nos, még mindig egyetlen irodalmi hetilap van a piacon. 1957 óta. Kinek tűnik ez fel? Hogy mennyire hiányzik egy konzervatív irodalmi hetilap, majd meglátjuk a választások előtt. És persze hiányzik, minden pillanatban. Akkor is, amikor a *Le Monde* címlapján sok kicsi Orbán Viktor fenyeget nyílas karlendítéssel. Talán nem került volna sor ilyesmire, ha a konzervatív sajtó munkatársai is annyit ügyködnének külföldön, mint a baloldaliak. Segíthetnének árnyalni a képet. A jelenleg hazánk ellen folyó támadásokat magyar írók indították el nyilatkozataikkal. Most láthatjuk, mit ártottak. Európa Magyarország közeli csódjéről beszél. Miféle szellemi közéletről beszélhetnénk? Hogyan válogassuk meg szavainkat azokkal szemben, akik ezt tették velünk?

Külső erők a belső ellenség segítségével támadást indítottak hazánk ellen. Csapataink harcban állnak. A kormány a helyén van. Egy kicsi túlzás sincs ebben.

A hidegháború idején születtem, az atombomba fenyegető árnyékában. Mit sem tudtam erről a szédítően meleg nyarakon, négy-öt évesen. Felnőtt voltam, amikor 1956-ról először hallottam úgy, hogy már érteni is tudtam valamit belőle. A rendszerváltás után húsz évvel még nincs tisztázva minden a forradalomról, a sortüzekről, a besúgórendszer átvilágítása elmaradt, tüntetnek az új alkotmány ellen, ami kimondja, hogy a bűnökért felelni kell. És az alkotmány még csak papír. Két komoly történelmi eseményt kellett megélnem már felnőtt fejjel. Sírásra készítő, dermesztően fekete dátum mindkettő: 2004. december 5., 2006. október 23. 2004-ben honfitársaim szűkkeblűsége, ostobasága megtagadta, kitagadta a nemzetből nemzettársait. Aztán az '56-os forradalom második

leverése, megbecstelenítése, több száz embernek maradandó sérüléseket okozva. Egy nemzetnek is maradandó sérülést okozott az a szörnyű esemény, hiszen most is arra válszólnak gesztusaink, beszédünk az motiválja. Szerencsére az ember élete nemcsak történelmi pillanatokból áll. Nemhogy nincs vége a történelemnek, szünetei is alig vannak.

Hidegbéke. Gumibot, paprikaspray, könnygáz, levegőben szálldosó azonosító jelek. A rádió udvarán ártatlanul megvert, megalázott emberek. Akik ezt tették, többségükben még mindig szabadon lófrálhatnak. Aki az utasításokat adta, az is. Akkor hogyan tudnánk utánaézni az ötvenhatos bűnök még élő elkövetőinek? Köpködés, tüntetés, emberi méltóság meggyalázására alkalmas közbeszéd. Mindennapos magyarverések, a magyarság büntetése minden lehetséges eszközzel a környező országokban. Az Európai Uniónak ez nem számít, kizárólag a megnyomorított Magyarország költségvetése. A néhány okos ember, akit ismerek, azt mondja, ezek olyan adottságok, amelyekről nincs értelme beszélni. Akkor miről beszélünk? Kinek van kedve ebbe beleszólni? Ki engedheti meg magának, hogy hátat fordítson?

(Ui. Átnézve a cikket, rádöbbenem: alig írtam az irodalomról. Az irodalom néhány ezer ember belügye, magánszenvédelye lett. Nyolc-tíz éve egy nyáron úgy adódott, hogy másfél órát kellett eltöltenem olyan emberek között, akikkel normális körülmények között nem találkoznék. F fiatal, frissen végzett műszaki értelmiségiek voltak, mérnökök, üzemgazdászok stb. Harmincan lehettek, ebédeltek a veránkai üdülőben. Én lemaradtam az írók hajójáról, és ott ültem közöttük. Miután megbeszéltük a gyönyörű környezetet, az ebéd nagyszerűségét, a halászlét és a túrós csuszát, kifogyva minden témából, feltették nekem a kérdést, mivel foglalkozom. Próbáltam megmagyarázni. Nagy bátorsággal megkérdeztem: milyen kortárs írókat ismernek? Hosszú tanácsalanság után három név hangzott el: Esterházy Péter, Moldova György, Vámos Péter. Miklós – javítottam. Ja igen, lehet. Volt a válasz. Persze, akiket a tévében láthattak. Az is lehet, ma már csak Lackfi Jánost ismernék.)

TÓTH ERZSÉBET (1951) a közgazdaságtudományi egyetemen szerzett diplomát. Hat verseskönyv és egy-egy esszékötete, kisregénye és kispróza gyűjteménye jelent meg. Utóbbi kötete: *Aliz már nem lakik itt* (össze-
gyűjtött versek, 2011).